

NOROGGA SÁMIID RIIKKASEARVI
VUONA SÁMIJ RIJKASIEBRRE
NØØRJEN SAEMIEJ RIHKESIEBRRE
NORSKE SAMERS RIKSFORBUND
NORWEGIAN SAAMI ASSOCIATION

PRINSHPPAPROGRÁMMA 2021 – 2025

- 1 SÁMEDIGGI
- 2 VUOIGATVUOHTA EATNAMIIDDA JA ČÁZIIDE
- 3 RÁJEHIS SÁPMI
- 4 GIELLA
- 5 DIGITALISEREN JA TEKNOLOGIIJA
- 6 DEARVVAŠVUOHTA JA FUOLAHUS
- 7 CEAVZILIS SÁMI EALÁHUSAT
- 8 BIRAS JA DÁLKKÁDAT
- 9 LUONDDU- JA AREÁLAHÁLDDAŠEAPMI
- 10 OAHPAHUS JA MÁNÁIDGÁRDDIT
- 11 ALIT OAHPPU JA MÁHTTOOVDÁNAHTTIN
- 12 KULTUVRA JA VALÁŠTALLAN
- 13 FILBMA, TV JA MEDIA
- 14 DUODJI JA SÁMI HÁBMEN
- 15 DÁSSEÁRVOSAŠ SÁPMI
- 16 RIIKKAIDGASKASAŠ OVTTASBARGU
- 17 EALLINO Aidnu ja vuoiddalaš árvvut

NSR vuođđojurdda

Mii sápmelaččat leat okta álbmot, oktasaš gielain, kultuvrrain ja historjjáin. Dán olis mis lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái ja vuoigatvuohta ovdánahttit iežamet kultuvrra, iežamet gielaid ja servodateallima.

NSR oaivvilda ahte mis sápmelaččain lea vuoigatvuohta hálddašit vássánaiggi, stivret dáláaiggi ja hábmet boahteáiggi min iežamet eavttuiguin. Dát vuoigatvuohta mearkkaša ahte mis ovttrasáđiid earáiguin lea ovddasvástádus sihkkarastit dásseárvvu olbmuid gaskii, ja sihkkarastit solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallima olbmuid ja álbmogiidda.

1 SÁMEDIGGI

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána Norggas. Sámedikkis galgá leat friddja ja iešheanalaš rolla norgga stivrejeaddji orgánaid hárrái. Sámediggi galgá ovddastit sápmelaččaid Norggas, ja váikkuhit buot áššiide mat gusket sápmelaččaide.

NSR oaivvilda ahte buot sápmelaččat galget vásihit ahte Sámediggi, ovttas eará sámi ásahusaiguin ja ovddasvástideaddji eiseválddiiguin bargá sin ovddas, beroškeahtá makkár duogáš sis lea. Sámediggi galgá ovdánahttit ja bidjat johtui politihka. Sámediggi ja stáhtalaš eiseválddit galget bearráigeahččat ahte sápmelaččaid vuoigatvuođat čadahuvvojit.

Min vuoigatvuohta iešmearrideapmái mearkkaša ahte mii ieža sáhttit mearridit mo mii háliidat organiseret ja hálddašit iešguđet ge áššesurggiid.

NSR oaivvilda ahte maiddá lea lunddolaš ahte sámeálbmogis lea Sámedikki bokte iešmearrideapmi áššesurggiin mat leat čadnon gillii, kultuvrii, oahpahussii ja sámi servodateallimii. NSR háliida ahte Sámedikkis galgá leat friddjavuohta ja resurssat organiseret politihkalaš ja fágalaš barggu buoremus lági mielde. Dát sáhtta mearkkašit ahte Sámediggi sáhtta válljet iešguđetlágan modeallaid daid iešguđetge áššesurggiide. Áiggi mielde lea mihttu ahte okta oktasaš sámediggi galgá ovddastit sápmelaččaid oktan álbmogin, beroškeahtá stáhtarájaid.

2 VUOIGATVUOHTA EATNAMIIDDA JA ČÁZIIDE

Riggodagat ja resurssat mat gávdnojit luonddus Sámis leat sápmelaččaid eallima, árbevieruid, kultuvrra ja eksisteanssa vuođđu. Buolvvaid čađa leat sápmelaččat leamaš čadnon lundui ja ávkástallan luondduriggodagaid iežaset ássanguovlluin. Luonddu haga ii gávdnošii eallin iige birgenvuođđu alcceseamet. Čázit ja eatnamat ja mii sápmelaččat leat danne čoavdemeahttumit čadnon oktii.

Sámeálbmot lea gártadan eaiggátvuoigatvuođa ja ráđđenvuoigatvuođa daidda guovlluide gos sápmelaččat árbevirolaččat leat ássan. Dát vuoigatvuohta lea

gártaduvvon dološáiggi rájes geavaheami vuodul ja guoská luondduriggodagaide sihke ábis, vuonain, čázádagain, jogain ja eatnamiin. Stáhtat fertejit dohkkehit dán vuoigatvuođa lágaid ja hálddašeami bokte, ja vuoigatvuođat eai galgga hehtejuvvot stáhtarájaid geažil. Sápmelaččain leat erenoamáš oktavuodát sin guovlluide ja territoriaide.

Sápmelaččat leat buolvvas buvvii eallán ja doaimman Sámis, ja dáinna lágiin háhkan alcceseaset gullelašvuoda lundui ja ipmárdusa luonddus ja mo dat buoremusat sáhtta hálddašuvvot ja fievrriduvvot boahttevaš buolvvaide. Sápmelaččaid oktasaš vuoigatvuođat eatnamiidda ja luondduriggodagaide leat ásahuvvon vieruiduvvama ja dološ áiggi rájes geavaheami bokte, ja suddjejuvvot riikkaidgaskasaš lágaid bokte, earret eará Álbmotrievtti bokte. NSR galgá bargat dan ovdii vai oktasaš historjjálaš vuoigatvuođat máhcahuvvot sápmelaččaide álbmogin.

3 RÁJEHIS SÁPMI

Sápmi lea min servodagaid, min gielaid ja kultuvrra vuoddu. Min gielat, fuolkevuodát, guovllut ja ealáhusat leat gávdnon ollu ovdal go stáhtarájat ásahuvvojedje. Ovttasbargu oktasaš áššiid ektui lea danne diehtelas ášši. Oktavuohta ja ovttasbargu gaskal sámi álbmotválljejuvvon orgánaid, organisašuvnnaid, ealáhusaid ja eará lunddolaččat gullelaš politihkkasurggiid lea dehálaš. NSR lea lahttun Sámirádis, mas leat miellahttoorganisašuvnnat buot stáhtarájiid beliin. NSR lea ovddasteaddjin Sámedikkis norgga bealde leamaš njunnošis ovdánahttit sámi parlamentáralaš ovttasbarggu.

Nannosit sámi ovttasbargu galgá njeaidit buoduid mat hehtejit duohta sámi servodatovdánahttima. Sápmi dárbaša nana vuogádaga mii lea veahkkin čoavdit oktasaš hástalusaid oktasaš čovdosiiguin juohke suorggis. NSR bargá danne dan ovdii ahte oažžut oktasaš čovdosiid ja ásahusaid sápmelaččaide beroškeahhtá riikarájain, ja ahte rádjáguovlluin gos nu gáibiduvvo, galget leat oktasaš sámi eanan-, čázádat- ja luondduresursahálddašupmi. Lea mihttun ahte boahtteáiggis galgá leat okta oktasaš Sámediggi mii ovddasta sápmelaččaid.

4 GIELLA

NSR:i lea guovddáš ášši ahte sápmelaččain galgá leat vuoigatvuohta sealluhit ja ovdánahttit iežaset eatnigielaide, beroškeahhtá gos Sámis dahje Norggas orru, ja beroškeahhtá man boaris lea. Sámegielat galget fievrriduvvot viidáseappot boahttevaš buolvvaide, sámegielat leat boahtteáiggi gielat. Sámedikkis galgá leat bajimuš ovddasvástádus dasa mo sámi giellabargu galgá organiserejuvvot ja ruhtaduvvot. Sihke sámi ja dáža eiseválddit fertejit láchit dili sealluhit ja ovdánahttit sámegielaid.

Sámegielat leat okta dain deháleamos čuolddain sámi servodagas. Gielat guddet min sámi kultuvrra, máhtuid ja árvvuid. NSR háliida ahte buot sápmelaččat galget sihkkarastot ahte sámi giellaarenat, sámi fáldadagat ja vejolašvuodát oahppat ja geavahit iežaset giela leat olahannuttus. Buot sápmelaččain galgá leat vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Seammás lea rávisolbmui individuála ovddasvástádus oahppat, ja maiddá geavahit giela, ja buot sámegielagiin lea ovddasvástádus oalgguhit ja movttiidahttit sámegiela geavahit. Ruoktu lea

vuosttaš ja deháleamos arena sámegillii, ja aktiivvalaš sámi giellapolitihkka ferte doarjut giellaválljema ja giellageavaheami ruovttuin.

NSR háliida ahte prinsihppa ahte sámegiella ja dárogiella galget leat ovttárvosaš gielat Norggas duohtan dahkko. Sámegielat galget leat oidnosis min servodagain, ja dainna oaivvilduvvo olles sámi giellaválljivohta. Vejolašvuohta oahppat ja geavahit mánjga sámegiela ferte nannejuvvot.

5 DIGITALISEREN JA TEKNOLOGIJA

Teknologiija ovdána jođánit ja olu bealit servodateallimis digitaliserejuvvojit. Sápmái sáhtta dát buktit hástalusaid, muhto maiddá hui stuorra vejolašvuođaid. NSR dáhttu geavahit daid vejolašvuođaid maid dát ovdáneapmi buktá sihke sámegiela nannemii, sámi báikenamaid oidnosii loktemii ja sámi kultuvrra ja ealáhusaid ovddideapmái.

NSR oaivvilda ahte Sámedikkis lea dehálaš bargu fuolahit sámi gielat vuhtii váldojuvvojit digitála ovdáneamis. Buot almmolaš digitála čovdosat galget gávdnot ja heivehuvvot sámi gielaide.

Seammás háliida NSR láchit dili ahte digitála čovdosat mat árgabeaivvis geavahuvvojit gávdnojit sámegillii ja ahte dain lea sámi sisdoallu. NSR dáhttu maid bargat ahte sámi ealáhusat besset bures ávkkástallat teknologiijaovdánemiin.

6 DEARVAŠVUOHTA JA FUOLAHUS

Sápmelaččat galget ieža leat searvvis hálddašit iežaset dearvvašvuođapolitihka. Dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldat ferte strukturerejuvvo ja organiserejuvvo sápmelaččaid eavttuid vuođul. Dát galget leat heivehuvvon juohke sámi geavaheaddji dárbbuide olles eallingearddi.

Sápmelaččain lea vuoigatvuohta ipmirduvvo sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat go mii boahtit ásahusaide dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis. Sápmelaččain sáhtta leat eallinipmárdus mii lea earálágan go dat mii stuorraservodagas lea. Sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabargiid rekruteren ja oahpaheapmi lea mearrideaddji sámi geavaheddiid dearvvašvuođafálaldaga kvaliteatasihkkarastima hárrái. Sápmelaččat galget oažžut áššáigullelaš ja ođasmahtton dieđuid sámegillii buozalmasvuođaid, dikšunvugiid ja veahkkebálvalusaid birra

Sámi álbmotmedisiidna ferte dohkkehuvvot oassin sámeálbmoga dearvvašvuođafálaldagas. Sámeálbmoga iežas medisiinnalaš árbevierut fertejit árvvus atnot ja dohkkehuvvot.

7 CEAVZILIS SÁMI EALÁHUSAT

Ealáhusat Sámis fertejit leat kultuvrralaččat, ekologalaččat ja ruđalaččat ceavzilat. Sámi álbmot lea huksen iežas kultuvrra ceavzilis luondduávkkástallama vuođul, ja árbevirolaš sámi ealáhusat nu go boazodoallu, guolásteapmi, eanandoallu, duodji ja meahcásteapmi leat dehálaččat seailuhan dihte sámi kultuvrra. Ferte láchit diliid vai

árbevirolaš sámi ealáhusat sihkkarastojuvvojit ja ovdánahttojuvvojit, sihke juridihkalaččat ja ealáhusaid hálldašeamis.

NSR háliida ođđahutkama ja ovdáneami bargosajiin ja ealáhusdoaimmain Sámis, sihkkarastin dihte ássama ja dáinna lágiin fievrridit sámegeiela ja kultuvrra boahttevaš bulvii. Ferte vuoruhit ealáhusovdáneami ceavzilis ealáhusain ovdal nohkavaš ealáhusaid. Ovdamearkkat dain ealáhusain maid NSR háliida ahte galget vuoruhuvvot leat mátkeealáhusat, kulturealáhusat ja biepmoreiden.

NSR dáhttu maid ovddidit ođđahutkama ja bargosajiid ovdánahttima eará ealáhusain, ja nannet fitnohutkansuorggi. Ekonomalaš iešheanalašvuoda lea sihke álbmogin ja olmmožin lea dehálaš oassi sámi iešmearrideamis. Sámi resursa- ja fitnodatoamasteapmi, sihke priváhta ja oktasaččat, leat dehálačča bargosajiid ásaheapmái ja addá nannejuvvon kapitálavejolašvuodaid ođđa fitnodatásahemiide.

8 BIRAS JA DÁLKKÁDAT

Sámi kultuvra lea čavga čatnon lundui ja birrasii ja biras- ja dálkkádatrievdamat áitet min álbmogin. Luonddus dát gávdno min kutuvrra vuodđu, leš dal sáhka meahcásteámis, ealáhusain mat buvttadit biepmu dahje duodjeávdnasiin. Sámi gielat leat maid lavgalaga sihke meahccástemiin ja sámi vuoddoealáhusaigui.

Máilmmi dálkkádatrievdamiin sáhttet leat goarideaddji váikkuhusat Sápmai, earret eará Sámi ealáhusaide. NSR dáhttu sihkkarastit ahte Sápma lea ráhkkanan dustet daid dálkkádatrievdamiid mat bohtet nu bures go leš vejolaš. Dálkkádatrievdamat váikkuhit maid eamiálbmogiidda miehtá máilmmi ja NSR dáhttu joatkit riikkaidgaskasaš ovttasbarggu dálkkádatáššiin eará eamiálbmogiiguin.

NSR oaivvilda ahte Norga ferte váldit ovddasvástádusa eastadit CO2-luoitima. Dálkkádatrievdamat ja nu gohčoduvvon dálkkádatčovdosat eai sáhte geavahuvvot ággan sámi vuoigatvuodaid duvdimii ja vahágis luonddusisabahkkemiidda Sápmai. Og álgoálbmogiid vuhtii váldin hilgojuvvo «ruoná čovdosiid» namas de ii leat dat eará go dohkketmeahtun ruoná koloniseren. NSR oaivvilda ahte dán ferte eastadit sihke Sámis ja muđui máilmmis.

9 LUONDDU- JA AREÁLAHÁLDDAŠEAPMI

Luondduriggodagaid geavaheapmi galgá leat huksejuvvon daid árvvuid vuodul mat sámeálbmogis leat ceavzilis luondugeavaheapmái. NSR:i lea diehttelas ahte ekologalaš perspektiiva ja gáibádus ceavzilis ovdáneapmái galgá bidjat vuodu buot boahtteáiggi politihkkii mii gullá luonddu hálldašeapmái.

Areálageavaheami rievdan sámi guovlluin sáhttá dušše dáhpáhuvvat jus dát dahkko riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodaid árvvus atnemiin ja doahttalemiin, ja eamiálbmogiid vuoigatvuodain iešmearrideapmái, vuoigatvuodain friddja ja diehttevaš ovddalgihtii miedihheapmái ja vuoigatvuodain guovlluide. Dát guoská buot areálageavaheami rievdamiidda, maiddá minerálabohkama, bieggafámu, johtolatprošeavttaid ja guollebiepmahagaid.

NSR oaivvilda ahte galgá láchčojuvvot nu ahte sáhhtá ávkkástallat luonddu nu go árbevirolaččat leat dahkan ja muohkadan luondduriggodagaid. Min máhttu ja min resurssat geatnegahttet min leat ángiris vuolggaeaddjin ásahit oppalaš eamiálbmotárvodásiid mat gusket áššiide nu go etihkkii, birrasii, oamasteapmái ja vuoigatvuođalaš sálašjuohkimii. Fitnodagat mat barget min guovlluin galget čuovvut dákkár njuolggadusaid.

10 OAHPAHUS JA MÁNÁIDGÁRDDIT

NSR oaivvilda ahte sápmelaččat galget ieža mearridit oahpahusa hámi ja sisdoalu. Dát mearkkaša váikkuheapmi sámi oahpahusa hálddašeami hárrái, erenoamážit sámi skuvlla sisdoalu hárrái ja sámi oahpaheddjiid kvalifiseremii. Lea dehálaš ovttasbargat riikkarájáid rastá skuvlaovdánahttima ja oahpponeavvuid hárrái.

Oahppovuogádaga vuolggasadji galgá leat sámi oahppi ja sámi servodaga dárbu. Sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuđolaš árvvut fertejit speadjalastojuvvot olles oahppovuogádagas, maiddá olgguldas oahppobirrasis.

Sámi skuvllas galgá leat alla dássi, ja doppe galget sámi mánát ja nuorat oažžut heivehuvvon sámi oahppofálaldagaid. Sámi mánáin ja nuorain galget oahpponeavvut leat seamma olahannuttus go earáin.

Buot sámi mánáin ja nuorain galget leat individuála vuoigatvuođat oažžut oahppofálaldaga sámegeielas ja sámegeillii, beroškeahhtá gos ássat. Sámi oahppit geain leat erenoamáš dárbbut fertejit sihkkarastot heivehuvvon oahppofálaldaga ja erenoamášpedagogalaš veahki sin sámi árvvuid vuodul. Skuvlaastoáiggefálaldat lea ovttaiduhhton oassi oahppofálaldagas, ja das galgá maid leat sámi sisdoallu sámi mánáide.

Sámi mánát ja nuorat eai galgga vásihit vealaheami, rasismma ja givssideami skuvllain ja mánáidgárdiin.

Ovdagáttut ja rasisma sápmelaččaid vuostá boahhtá dávjá das ahte stuorraservodagas ii leat doarvái máhttu sápmelaččaid ja sámi dilálašvuodaid birra. Danne lea dehálaš prinsihppa ahte vuodđomáhttu sápmelaččaid, sámegeielaid ja sámi diliid birra galgá eanet go dál leat oassin oahpahas buot ohppiide Norggas. Dát galgá maiddá speadjalastot oahpaheaddjioahpuin.

11 ALIT OAHPU JA MÁHTTOOVDÁNAHTTIN

Mis sápmelaččain lea vuđolaš vuoigatvuohta, ja iešheanalaš ovddasvástádus ovdánahttit máhtu min iežamet ja min birrasiid birra. Dutkamat sápmelaččaid ja sámi bázahasaid birra eai galgga dahkkot sápmelaččaid iežaset miehtama haga. Sámeálbmogis galgá leat váikkuhanfápmu ásahusaid ja máhttoovdánahttin ja oahppoprográmmaid ektui. Sámediggi galgá bidjat eavttuid mo sámi alit oahpu galgá stivrejuvvot. Sámegeielat gealbobirrasat galget ovttasbargat riikkarájáid rastá.

Sámediggi ja ásahusat main lea gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras galget ovttas eará oahpahasásahusaiguin ovttasbargat ráhkadit oahppoplánaid mat gusket sápmelaččaide ja sámi diliide.

Sihke ođđaáiggi akademalaš máhttu ja sámi árbevirolaš máhttu leat dehálaččat sámi servodaga ovdánahttimis. Seammás leat ollu sápmelaččat massán vejolašvuođa formála

oahpahusa váldit go leat leamaš heittot heivehuvvon fálaldagat sápmelaččaide gitta min áigái. Galgá leat láhččojuvvon nu ahte sápmelaččat ožžot rávisolbmooahpahusa.

12 KULTUVRA JA VALÁŠTALLAN

Sámi kulturovdanbuktimat

Kultuvra lea jurdagiid, árvvuid ja dábiid oktasašvuohta mat servodagas leat, ja maid háliida fievrridit viidásat boahtevaš bulvii. NSR oaivvilda ahte sámeálbmot ieš galgá sáhttit nannet, sealluhit ja ovddidit sihke ođđaáiggi ja árbevirolaš sámi kultuvrra.

Sámediggi galgá doarjut sámi kulturovdanbuktimiid ovdánahttima. Ealli ja nana sámi báikegottit ja árbevirolaš ealáhusat ja eallinlágit leat dehálaččat vuodđun sámi kultuvrra buvttadeapmái. Iešguđetge sámi guovlluin leat dárbbut ásahit ja ovdánahttit iežaset deaivvadanbáikkiid ja ásahusaid ovdánahttin dihte sámi kultuvrra.

Sámi deaivvadanbáikkid ja ásahusat kultuvrrii leat dehálaš báikkid sámi dáiddáriidda olles sámi guovllus. Dát báikkid addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuođa dahkat ja ovdánahttit sin ovdanbuktimiid. Dát leat maid dehálaš báikkid ovdánahttin dihte sámi identitehta, sámi servodatdigaštallama ja sámi áššiid áddejumi.

Ođđaáiggi ja árbevirolaš sámi dáiddasuorggit leat oassin min ođđaáiggi kulturárbbis, min áddejumis iežamet birra ja min gielalaš riggodagas. Dáid dáiddasurggiid bokte sáhtta servodat ovdánit kritihkain ja digaštallamiin. Lea dehálaš ahte sámegeiella geavahuvvo dáid surggiin.

Sámi valáštallan

Heargegilvovuođdjain, njoarosteapmi ja čuoigamat leat sámi gilvovaláštallanvuogit mat leat veahkin bisuhit nana historjjálaš árbevieruid eamiálbmogiid gaskkas Ártkasis. Dasa lassin gávdnojit dološ sámi valáštallanárbevierut mat eai dahkko dán áiggi nu ollu go ovdal. Ođđasat valáštallangilvovuođit nu go spábbačiekčan leat maid dáid dehálaččat sámi nuoraide.

Sámi valáštallan lea dehálaš identitehtafáktor sápmelaččaide. Lea dehálaš ahte gávdnojit báikkid gos sápmelaččat buot guovlluin Sámis sáhttet deaivvadit valáštallat ja gilvohallat. Sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide ferte addot vejolašvuohta bargat oktasašsámi valáštallama ja valáštallanfágalaš áššiiguin.

13 FILBMA, TV JA SÁMI MEDIA

Sámi sisdoallu filmmain ja TV's lea dehálaš. Dát ovddida giela, nanne identitehta ja váikkuha ahte sámi álbmoga historjá boahtá oidnosii, sihke midjiide sámiide ja váldoservodahkii. Lea dehálaš ahte sámi álbmogii gávdno sámi filbma ja TV-fálaldat digitálalaččat.

Sámi mediat leat dehálaččat servodatdigaštallamii, demokratiijii ja sámi gielaide. Sámeálbmogis lea vuoigatvuohta sátne- ja diehtofriddjavuhtii, ja ovdánahttit sierra, friddja ja sorjjasmeahtun mediaásahusaid. Ferte sáhttit geavahit sámegeiella buot mediain ja juohkelágan diehto- ja gulahallanteknologiijain. Mediat galget speadjalastit sámi kultuvrra mánggabealatvuođa ja daid iešguđetge sámi gielaide. NSR oaivvilda ahte lea dehálaš ovdánahttit oktasaš sámi vuogádagaid ođđasiidda ja digaštallamii Sámis, nannen dihtii rájakehtes sámi almmolašvuođa.

Maid dáža mediain lea ovddasvástádus dagahit ollislaš sámi mediafálaldaga. Lea erenoamáš dehálaš addit sámi mánáide ja nuoraide dohkálaš sámegeielat mediafálaldaga go dat leat dehálaččat giellaovdánahttimii ja identitehtii.

14 DUODJI JA SÁMI HÁBMEN

Duodji

Sápmelaččain lea vuoigatvuohta seailluhit, suddjet ja ovdánahttit duoji. Duojs leat dehálaš elemeanttat ja oasis sámi gielas, kultuvrras ja historjjás. Máhttu duoji birra ja duojs mearkkaša dávjá ahte lea máhttu ávdnasiid, duddjoma, buktaga ja árbevieruid birra.

Sámi mánggabealatvuohta ja regionála sámi erenoamášvuođat čájehuvvojit maiddá duoji bokte. Dá lea lunddolaš oassi sámi árgabeaivvis, ja duojs lea dehálaš doaibma kulturguoddin. Duodji lea sámi ealáhus ja guovddáš oassi sámi kulturárbbis, ja ferte danne fievrriiduvvot viidáseappot ođđa duojáriidda ja ođđa buolvvaide.

Vuoigatvuođat duodjái eai leat goassige addojuvvon earáide. Ii oktage galgga sáhttit kopieret dahje reproduseret duoji vuoigatvuođaguddiid miehtama haga, ja sámi duoji suddjeaddji kvaliteahttamearkka ásaheapmi lea dehálaš reaidu seailluhan dihte autenttalašvuođa ja árbevieruid mat leat duoji vuođus.

Sámi hábmen

NSR oaivvilda ahte sámi hábmemis lea lunddolaš sadji dálááiggi Sámis. Sámi hábmemis adnojuvvojit sámi árbevierut ja dáiddaovdanbuktimat, ja hábmejit juoga mii lea ođas ja ođđaáigásaš. Sámi ealáhus lea áiggi mielde hui mánggabealat ja aktevrrat geat ovdánahttet hábmejuvvon buktagiid maid vuođus lea sámi kultuvra, symbolat ja árbevierut lea stuorra ealáhusdoallijoavku. Dáid aktevrraid buvttaovdáneami vuođus lea dávjá duodji, muhto goitge gártet olggobeallái dan mii adnojuvvo leat árbevirolaš duodjin. Aktevrrain lea dávjá unnit buvttadeapmi, ja danne lea sis dárbu earret eará fierpmádagaide, bagadallamii ja ásahanruđaide. Vai sámi kultuvra galgá viidásit ovdánahttojuvvo ja leat lunddolaš oassin ođđaáiggi Sámis lea dehálaš ahte ođđahutkan ja buvttadeapmi oalgguhuvvo. Sámi hábmejeaddjit ráhkadit kulturovnanbuktimiid maid leat álkit árgabeaivvis atnit, ja dainna lágiin leat mielde čalmmustahttit sámi kultuvrra ođđaáiggi Sámis. Lea dehálaš ahte sihkkarasto ruđalaš doarjja ođđa sámi hábmemii, ja ahte plánat ođđa sámi hábmema mearkagálvoortnegii duohtan dahkko.

15 OVTTAÁRVOSAŠ SÁPMI

NSR oaivvilda ahte Sámis lea sadji buohkaide. Mii bargat dan ovdii ahte Sámis galget buohkat sáhttit eallit alma vealahuvvot, ja searvat servodateallimii seamma eavttuin, beroškeahtá sohkaalis, seksuálalaš sojus, sohkaalidentitehtas, etnalašvuođas, doaimmashehttejumiid, agi dahje religiovnna gullelašvuođas.

Buohkat galget sáhttit eallit rahpasit nu go sii leat ja buohkain galget leat seamma vejolašvuođat. Duohtan dahkat dán lea sámi servodaga ovddasvástádus. NSR bargá dan ovdii ahte struktuvrrat mat dagahit ahte leat muhttimat geain eai leat seamma vejolašvuođat go earáin galget rievdaduvvot, ja NSR bargá dan ovdii vai guottut mat dagahit ahte muhttimat eai sáhte eallit rahpasit galget rievdat.

Doaibmabijut dásseárvosaš Sápmái fertejit fátmastit viidát. Sihke bargu guottuiguin servodagas, skuvlavuogádagas ja bargoeallimis, ja profešuvdnaoahpuid bargiid oahpaheamis.

16 RIIKKOIDGASKASAŠ OVTTASBARGU

NSR áigu leat searvvis bargat eamiálbmogiid ja unnitloguid vuđolaš vuoigatvuođaid ovddas ja leat mielde ráfibarggus ja unnideames vearjoveagaid máilmmis. Riikkaidgaskasaš riektenjuolggadusain lea mearrideaddji mearkkašupmi sihkkarastin dihte eamiálbmogiid ja unnitloguid beroštumiid. Danne lea dehálaš ahte sápmelaččat leat beroštuvvan riikkaidgaskasaš bargguin ovttas eará eamiálbmogiiguin.

NSR galgá ovttasbargat organisašuvnnaiguin, orgánaiguin ja stáhtalaš eiseválddiiguin mat sihkkarastet eamiálbmogiid ja unnitloguid vuoigatvuođaid ja barget suodjalusa heajosmahttimiin ja ráfi ovdii. Sámeálbmot galgá leat ovddastuvvon riikkaidgaskasaš orgánain gos lea lunddolaš.

17 EALLINOAINNU JA VUOINŊALAŠ ÁRVVUT

Vuoinŋalaš árvvut ja religiovdna leat álo leamaš guovddáš elemeanttat sámeálbmoga árgabeaivvis. NSR oaivvilda ahte servodahkii galget čáhkat iešguđetge sámi eallinoainnu ja vuoinŋalaš árvvut. Dohkkeheapmi ja gierdevašvuohta iešguđetlágan eallinoainnuid ja seksuálalaš soju ektui galgá movttiidahttojuvvot siskkáldasat sámi servodagas.

Sámi girkoeallin galgá ovdánahttot ovttas sámi iešipmárdusain ja sámi árbevieruin. Galgá leat diehttelas áššin geavahit sámeagiela girkolaš daguin.